

**VILNIUS
TECH**

Vilniaus Gedimino
technikos universitetas

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

ARCHITEKTŪROS FAKULTETAS

ARCHITEKTŪROS PAGRINDŲ, TEORIJOS IR DAILĖS KATEDRA

SAKRALIOJI ARCHITEKTŪRA

MODERNIOS ARCHITEKTŪROS

BUDIZMO VIENUOLYNAS VILNIUJE

MODULIO PAVADINIMAS:

ARAR M11207

BAIGIAMASIS DARBAS 2

Dominyka Kybartaitė
darbo vad. Audrius Ambrasas
katedros vad. Sigitas Kuncevičius
Magistro Baigiamasis Darbas 2
Balandžio 30, 2021

SAKRALIOJI ARCHITEKTŪRA MODERNIOS ARCHITEKTŪROS BUDIZMO VIENUOLYNAS VILNIUJE

DARBO TEMA: Išanalizuoti katalikų ir budistinės sakraliosios architektūros pokyčius modernioje, išgyvenančioje sekuliarizacijos procesą, visuomenėje.

DARBO TIKSLAS: 1. Apžvelgti sekuliarizacijos procesą modernioje visuomenėje. 2. Pažymėti sakralios katalikų bažnytinės architektūros pokyčius Lietuvoje bei peržvelgti budistinės architektūros virsmą. 3. Pažymėti desakralizacijos proceso padarinius.

TYRIMO OBJEKTAI: R. Schwarz - Kristaus Kūno Bažnyčia (*Vokietija*), Coetzee Steyn Bosje Chapel (*Pietų Afrika*), Nan Tien Šventykla (*Australija*), OAC Famen Šventykla Meditacijos Centras (*Kinija*)

TURINYS

1. ĮVADAS: SEKULIARIZACIJOS PROCESAS VAKARŲ VISUOMENĖJE.....	4
2. TIKINČIŲJŲ STATISTIKA	5
3. RELIGIJA KULTŪROJE:.....	6
4. LIETUVOS IR PASAULIO BAŽNYČIŲ VIRSMAS.....	7
5. BUDISTINĖS SAKRALIOSIOS ARCHITEKTŪROS VIRSMAS.....	14
6. MODERNIOS ARCHITEKTŪROS BUDISTINIAI VIENUOLYNAI:.....	21
7. VAKARŲ IR RYTŲ KULTŪRŲ SUARTĖJIMAS:.....	25
8. IŠVADOS.....	26
9. NAUDOTI ŠALTINIAI.....	28
10. PAVEIKSLIUKŲ ŠALTINIAI.....	29

1. ĮVADAS: SEKULIARIZACIJOS PROCESAS VAKARŲ VISUOMENĖJE

21-o amžiaus asmens religingumas jau nebėra neginčijama savaiminė duotybė, religingumas imamas suvokti ne tik kaip religinių doktrinų pripažinimas, priklausymas bendruomenei ir laikymasis jos religinių nuostatų, bet kaip asmenybės dalis, smarkiai lemianti vidinį, dvasinį gyvenimą. Taigi asmens tikėjimas tampa svarbus ne tiek bendruomenei ir jos nariui, kiek jam kaip individui, galinčiam turėti savitų tikėjimo nuostatų, kuriuos gali ir nesutapti su tradicinėmis toje bendruomenėje vyraujančiomis pažiūromis. Šiuolaikiniam žmogui sunku pripažinti, kad tarp visų jam iškylančių klausimų, Dievo buvimo klausimas užima išskirtinę vietą. Daugelis dabartinių žmonių jau nebeturi savo religinių šaknų, todėl ir Dievo egzistavimas jiems rūpi geriausiu atveju tik kaip teorinė problema. Šiuolaikinėje visuomenėje religija tampa tik vienu iš daugelio socialinių institutų formuojančių subjekto pasaulėžiūrą, mąstymą, vertybes. Viena iš sąvokų, apibūdinančių šiuolaikinę Vakarų visuomenę ir kultūrą yra sekuliarizmas. Sekuliarizacija yra apibrėžiama kaip procesas, kurio metu sumažėja religijos įtaka tiek visuomenėje, tiek individų sąmonėje. [1] Dauguma sociologų laikėsi nuomonės, kad sekuliarizacija yra modernizacijos pasekmė. Kitaip tariant, buvo įžvelgimas ir modernybės, kuo daugiau pastarosios tuo mažiau pirmosios. Dažniausiai buvo argumentuojama modernaus mokslinio mąstymo, darančio pasaulį racionaliai paaiškinamu, iškilimu. Tokiu būdu paliekama mažiau vietos šventybei ir antgamtei. Taip pat sekuliarizacijos proceso priežastimi yra įvardijami modernūs migracijos, urbanizacijos bei masinių informavimo priemonių plėtros procesai, pakirtę tradicinius gyvenimo būdus. [2]

Vykstantys pokyčiai modernioje visuomenėje vienareikšmiškai atsispindi ir architektūrinėje stilistikoje. Visame pasaulyje matomas aiškus sakralių pastatų architek-

tūros virsmas. Senovinė didinga, metų metus statyta sakrali architektūra moderniuose laikuose yra mažiau aktuali, matoma kaip turizmo traukos taškas, ne socialinis, kultūrinis centras. Naujai šventyklų bei bažnyčių statyba esti per daug pompastiška, reikalaujanti daug skirtingų išteklių. Šiuo metu naujose sakralių pastatų statybų projektuose yra labiau vertinamas architektūros paprastumas, modernumas, darnus santykis su aplinka, tvarumas. Lietuvoje taipogi šis virsmas yra matomas katalikų bažnyčių architektūroje, tas pats vyksta ir sakralioje budizmo architektūroje Azijos šalyse kaip Kinija.

2. TIKINČIŲJŲ STATISTIKA:

Tiek vakarų tiek centrinėje Europoje yra pastebimas žmonių, dalyvaujančių bažnytiniame gyvenime mažėjimas. Sekuliarizacija taip pat pasireiškia mažėjančiais skaičiais žmonių, išpažįstančių tradicinius tikėjimus. Katalikams Lietuvoje 2001 metais save priskyrė 79 proc. arba 2,8 mln. gyventojų. Katalikų bažnyčios kunigas Antanas Domeikis spėja, kad reguliariai bažnyčias lanko 5-6 proc gyventojų. Atotrūkį tarp praktikuojančių ir save laikančių katalikais jis aiškina paprastai: Lietuviai noriai būti saugūs, neišsiskirti iš minios, vadina save katalikais, tačiau nesiekia pažinti pasirinktos religijos ir Dievo. Vilniaus Universiteto Religijos studijų ir tyrimų centro docentė Aušra Pažėraitė nurodo, kad 2005 “Eurobarometro” apklausos duomenimis, 18 proc. europiečių teigė netikintis Dievu ir kitomis aukštesnėmis jėgomis, 2010-aisiais taip pat teigiančių buvo 20 proc. 2012 netikinčiais arba agnostikais save vadina 16 proc., o ateistais - 7 proc. europiečių. Daugiausiai ateistais save laikančių žmonių, 2012 metų “Eurobarometro” duomenimis, buvo Čekijoje (20 proc.), Prancūzijoje (16 proc.), Slovėnijoje (16 proc.), Estijoje (15 proc.). Agnostikų - Nyderlanduose (41 proc.), Čekijoje (29 proc.), Švedijoje (30

proc.), Jungtinė Karalystėje (27 proc.). Latvijoje savo agnostikais laikė 21 proc., Estijoje 22 proc. gyventojų. Lietuvoje 2005 - aisiais 49 proc. apklaustųjų teigė tikintis Dievu, 12 proc. - netikintis, 3 proc. buvo neapsisprendę. 2010 - aisiais Dievu tikinčiais savo įvardijo 47 proc. netikinčiais 12 proc., o neapsisprendę buvo 4 proc. neapklaustųjų. 2012- iųjų metų apklausoje save ateistais įvardijo 2 proc. lietuvių, 6 proc. save vadino netikinčiais/agnostikais. [3] Statistikos duomenys atspindi sakralumo mažėjimą visuomenės viešajame gyvenime.

3. RELIGIJA KULTŪROJE:

Kultūroje nyksta vertikalusis vertybinis matmuo, daugumai žmonių prasmingas gyvenimas yra tik daiktiškomis, jautimiškomis bei kitokiomis “šiapusiškomis” formomis. Pagrindinė gyvenimo paskata yra žmogiškosios gėrybės - gerovė, karjera, sėkmė, švairi “emancipuota saviraiška”, tam padedantis paskaičiuojantis mąstymas, atitraukiantis nuo reflektuojančio, kontempliuojančio mąstymo, siekiančio tiesos ir prasmės. Geriausiu atveju religija vertinama kaip specifinė psichoterapijos priemonė. Religiniai simboliai daugeliui žmonių turi vien estetinę prasmę, o religiniai priesakai tapatinami su moralės reikalavimais. Religinė tematika bei motyvai nyksta iš tapybos, muzikos, poezijos. [4] Žmonės traukiasi į miestus, komercinius rajonus, savo socialinį gyvenimą realizuoja prekybos centruose, o vienuolynai bei bažnyčios nebėra socialinių atrakcijų vieta, dėl to yra pergalvojama ne vien pati architektūra, bet ir jos lokacija, prieinamumas.

4. LIETUVOS IR PASAULIO BAŽNYČIŲ VIRSMAS

Lietuvoje nuo seno sakralieji pastatai – bažnyčios, yra reikšminga tautos kultūros paveldo dalis. Tai ne tik vertingi architektūros kūriniai, bet ir neįkainojami paveldo, istorijos, menotyros objektai. Bažnytinės apeigos Lietuvoje buvo įgijusios tautinę formą, susilydžiusios su vietine kultūra ir tradicijomis. Nuo pat katalikybės įvedimo sakraliniai pastatai buvo vieni reikšmingiausių architektūros kūrinių, pranokę kitus tipus konstrukcijų ir statybos technikos tobulumu, išraiškos priemonių gausumu, kompozicijos estetiškumu ir formų dekoratyvumu. Šie pastatai atspindėjo epochos materialines ir dvasinės kultūros lygmenį. Jie tapo labai svarbiais praeities kultūros reprezentantais. [5] Neretai matoma Lietuvos mažuose miesteliuose gyvenamųjų pastatų architektūrinis paprastumas, tarpusavio darna, tas pats medžiagiškumas, o bažnyčia, vietos špitolė neretai būna didelio mastelio, kitokio medžiagiškumo, stipriai išsiskirianti iš save supančios aplinkos, neretai pompastiška.

Šiuolaikinė sakralinė architektūra kaip niekad anksčiau sulaukia tyrinėtojų kritikos, menotyrininkai paprastai pasigenda subtilesnės meninės formos, architektūros išraiškingumo, medžiagų kokybės arba darnos su aplinka. Nemažesnę susirūpinimą šiuolaikiniai katalikų maldos namai kelia ir teologams: juose, anot jų, stinga ryškesnio religinių simbolių perteikimo bei paties pastato sakralumo išryškinimo, išskyrimo iš pasaulietinių pastatų. Tikriausiai šia problema gali pasidalinti visų sakralių pastatų tyrinėtojai. Iki pat XX a. pirmosios pusės sakralinė architektūra buvo kuriama remiantis nusistovėjusiais kurio nors laikotarpio kanonais. Todėl dažnai tik iš pavienių smulkių architektūrinių detalių ar išorinių kompozicinių pastato subtilybių būdavo galima atpažinti šventovę suprojektavusio architekto kūrybinį braižą. Tačiau vis ryškėjantis individualiz-

mas skverbėsi į architektūrinę raišką. Net ir palyginti trumpai gyvavusios istorizmo stilių atmainos neatsilaikė prieš modernias idėjas, plintančias visuomeniniame gyvenime. Greta įvairių kritiškų pastebėjimų, Woodburis akcentuoja, kad CCP (angl. The Church for Common Prayer, toliau – CCP) pernelyg skurdžiai apibrėžia Bažnyčios sampratą, ją suniveliuodamas iki praktinės paskirties statinio, kuriam architektūrą diktuoja viso labo pragmatiniai liturginiai normatyvai, tačiau yra užmirštama simbolinė, ikoninė bažnyčios reikšmė. „Architektūra visuomet turėtų atspindėti Bažnyčios slėpinį, kuris reiškia žemės ir dangaus sujungimą per mistinę Kristaus kančią. Tačiau žvelgiant į CCP išdėstytus teiginius, ten bažnyčia apibrėžiama tik kaip pastogė liturgijai“ (Woodbury 2005). Todėl, šio autoriaus manymu, neturėtų būti keista, kad sakralinė architektūra susiduria su meninės kokybės problemomis, kai populiarinama tokia supaprastinta bažnyčios samprata. [6]

Šiuolaikiniams sakralinių pastatų kūrėjams tenka spręsti vis sudėtingesnius architektūros kokybės uždavinius. Priimti nauji paveldosaugos įstatymai praplėtė kultūros paveldo objekto apibrėžimą ir suformulavo papildomų jo vertės požymių. Be to, didesniuose miestuose kylantys aukštybiniai pastatai ar dideli prekybos centrai keičia kraštovaizdį ir formuoja naują urbanizuotą aplinką, kurios apžvalgos lauke atsiduriantys sakraliniai pastatai tampa svetimkūniais (kaip Utenoje šalia prekybos centro įterpta bažnyčia arba kaip Jurgio Matulaičio bažnyčia Viršuliškėse). Tai aštriai kritikuojama: literatūroje cituojama menotyrininkės R. Butvilaitės mintis, kad minėtoji bažnyčia sukurta specialiai tam, kad žmonės į ją neitų (Barčaitė 2008: 95–96). 1989 m. skelbtas šios bažnyčios projekto konkursas patyrė nesėkmę – komisija tinkamo projekto nerado, todėl bažnyčia projektuota pagal individualų užsakymą.

Tyrinėjant bažnyčias, tenka matyti neigiamus katalikų bažnyčių eksterjerų ir interjerų pokyčius, kai seniesiems pastatams suteikiamas „šiuolaikiškesnis“ vaizdas: naikinamos išlenktos angų sąramos, senieji autentiški jų apvadai pakeičiami naujais, o interjerai pripildomi menkaverčių dekorų elementų, gipsatūrų. Pvz., mūrinės Pandėlio klasicistinės bažnyčios (statyta 1802 m.) langų nišos „papuoštos“ gipsinėmis rozetėmis, o lakoniškos architektūros medinė Aukštadvario bažnyčia (statyta 1910–1913 m.) tikinčiųjų iniciatyva ir lėšomis „pagražinta“ šiuolaikiniais kičo elementais: gipso lipdiniais, skulptūromis, imituojančiomis atlantus ir pan.

Naujųjų bažnyčių interjerai taip pat gana dažnai gausiai „puošiami“ įvairių spalvų kilimėliais, plastikinėmis vazomis bei dirbtinėmis gėlėmis (pvz. modernios architektūros Truskavos bažnyčia, Suodžių koplyčia ir kt). Projektuose nenumatytų, menkaverčių detalių gausa ardo modernaus sakralinio pastato erdvinės struktūros vientisumą, formuoja parapigiečių sampratą apie sakralinį meną (ant sienų eksponuojami modernūs vitražiniai Kryžiaus kelio stočių paveikslai disonuoja su gipsinėmis skulptūrėlėmis ir plastikinėmis vazelėmis) ir blaško dėmesį.

Gausiai projektuojami ir statomi modernūs sakraliniai pastatai taip pat ne visada džiugina architektūros kokybe. Kartais detalių gausa ir mėgavimasis pernelyg manieringomis ar laužytomis formomis tiesiog „slegia“ sakralinį pastatą ir užgožia tikrąją jo paskirtį. *Palangos evangelikų liuteronų bažnyčia ir stačiatikių cerkvė* – du vieno miesto pavyzdžiai, kurių architektūrą sunku apibūdinti kaip kokybišką (žinant liuteronų bažnyčių projektavimo tradicijas ir lakonišką architektūrą). Galima prielaida, kad jų architektūrą lėmė kurortinio miesto sindromas ir tam tikrės žaismės siekis. Kita vertus, nesinorėtų gretinti su J. Basanavičiaus gatvės architektūriniu balaganu. Juolab kad pre-

tenzingų formų ar prabanga dvelkiančios sakralinės architektūros pavyzdžių (siekiant išorinio efekto) galima pamatyti ir mažesnės svarbos miesteliuose (pav. *Elektrėnų, Utenos bažnyčios*). Utenos bažnyčia, stovinti šalia *Maximos*, glumina vietovės urbanistine situacija ir blizgia interjero prabanga.

Esama ir teigiamų sakralinių pastatų projektavimo pavyzdžių. Pirmiausia paminėtini pastatai, kuriuose laikomasi tradicinių bažnyčios plano struktūros bei fasadų komponavimo schemų. Pvz., Alytaus bažnyčia, stovinti miesto gyvenamajame kvartale, ant kalvos (architektai K. Kisielius, K. Pempė ir G. Ramunis). Jos tradicinė plano ir erdvės struktūra kiek modifikuota – asimetriškos šoninės navos; pagrindinio fasado kompozicija artima neoromaninių bažnyčių (numanoma ir Skandinavijos bažnyčių įtaka) (Rupeikienė 2003b: 79, 81). Truskavos bažnyčia (archit. A. Paulauskas) – kryžiaus plano, modernių formų, su tradiciškai pagrindiniame fasade dominuojančiu bokštu. Abi bažnyčios atlieka ir aplinkos dominančių funkciją, tačiau jų tūriai nedisonuoja su aplinka. Nūdienos modernios sakralinės architektūros pavyzdys – Varėnos bažnyčia (archit. G. Baravykas). Jos formos artimos vienbokštėms Lietuvos bažnyčioms. Kaip originalų šiuolaikinės regioninės bažnyčios pavyzdį reikėtų paminėti Nidos bažnyčią (architektai A. Zaviša, R. Krištapavičius). Jai būdingos darnios proporcijos ir subtili architektūra, artima šio krašto kultūros tradicijoms.

Sėkmingas modernios minimalistinės architektūros pavyzdys – itin lakoniškų ir asketiškų formų Palendrių Šv. Benedikto vienuolyno bažnyčia (archit. iš Liono ir D. Jakubauskas). Originalios modernios (primenančios laivą) stilistikos simbolizmo architektūros pavyzdys – Pabradės bažnyčia (archit. M. Šaliamoras); jos baltas siluetas tradiciškai dominuoja miestelio panoramose ir teigiamai veikia urbanistinę aplinką.

Sudėtingiau vertinti pastatų, kurie monumentaliais tūriais disonuoja su nedidelių miestelių urbanistiniu kontekstu, architektūros kokybę (akivaizdus pavyzdys – Domeikavos bažnyčia).

Nūdienos sakralinio pastato teigiamą įvaizdį formuoja kontekstuali sąveika su aplinka, tradicijų tęstinumas derinant su moderniomis architektūrinės raiškos priemonėmis, regioninių ar etninių savitumų interpretacija, motyvuotas lakoniškų, apibendrinamųjų formų ar originalių sprendimų taikymas ir tikslus simbolių įprasminimas, vidinių erdvių estetinis vientisumas bei meninių akcentų darna.

Šiuolaikinio sakralinio pastato architektūros kokybei kenkia urbanistinio konteksto, tipologinių objekto savybių ir simbolių reikšmių ignoravimas, perdėtas manieringumas, pretenzingos formos ar išoriniai efektai, detalių gausa. [7]

Naujojo „Liturginio judėjimo“ ideologija ryškiausiai atsispindėjo architekto R. Schwarz suprojektuotoje Kristaus Kūno bažnyčioje Vokietijoje (1 pav.). Tai viena pirmųjų šventovių, kuri išreiškė ankstyvųjų liturgijos reformatorių idėjas ir modernią bažnyčios pastato sampratą. Statinys pasižymi lakoniška ir sterilia eksterjero plastine išraiška, tūrinė kompozicija primena pramoninį pastatą, kur bažnyčios bokštas labiau panašus į gamyklos kaminą nei į tradicinę bažnyčios vertikale. Interjeras pabrėžtinai minimalistiškas (2 pav.), jame nėra įprastų ikonografinių ar simbolių užuominų į sakralią statinio funkciją, apie kulto paskirtį čia iš dalies byloja vertikalčiai orientuota vidaus erdvė su bažnytinais baldais, simetriškomis eilėmis nukreiptais kuklaus altoriaus kryptimi. Bažnyčios pavadinimas taip pat sukelia šiek tiek painiavos vertinant ją liturginių idėjų fone, nes terminu *Corpus Christi* paprastai būdavo apibūdinamos potridentinės kryži-

aus formos plano bažnyčios, turinčios prasminių sąsajų su mistinio Kristaus Kūno samprata liturgijoje. Todėl šį reiškinį galima vertinti kaip savotišką ideologijų konkurenciją, naujųjų laikų idėjinį manifestą. Architekto R. Schwarzo reikšmę „Liturginio judėjimo“ ideologijoje įtvirtina ir jo propaguota apskritimo formos plano koncepcija, kurios esminiu bruožu laikytinas pagrindinio altoriaus komponavimas apskrito plano centre, aplink jį koncentriškai išdėstant suolus parapijiečiams. (Linas Krūgelis 2012:3) [6]

1. Pav

2. Pav

Dabar bažnyčios yra statomos dar laisvesniu architektūriniu pagrindu išreiškiant pačią architektūrinę idėją ar ją gamtos supantį grožį, architekto meninę saviraišką. Lietuvoje dar kolkas nėra panašios architektūros bažnytinių pastatų, tačiau pasaulyje yra jau daug novatoriškų sakralių pastatų kūrinių kaip pavyzdžiui Bosjes Chapel. Pastatyta vynuogyne Pietų Afrikoje iš ten kilusios architektės Coetzee Steyn, šiuo metu gyvenančios Londone. Bosje Chapel išsiskiria savo itini modernia architektūra. Koplyčios rami skulptūriška forma, tarsi mėgdžioja ją supančius kalnagūbrius, pagerbdama Olandų Kyšulio frontonus besitaškančius vakarų rago kaimo peizaže. Pastatytas iš

plono lieto betono karkaso (3 Pav.), stogas save išlaiko švelniai nusileisdamas vietomis iki žemės, taip palaikydamas savo konstrukciją. Stiklai stogo tarpuose yra sujungti krusifisku, puošiančiu fasadą (4 Pav.). Pasisėmę poetinės inspiracijos iš paslės 36:7, raibuliuojanti balta forma erdvėje matoma kaip lengva ir dinamiška struktūra skrendanti slėnyje. Koplyčia atspindi šalia esančiame prūdelyje ir dar labiau pabrėžia struktūros lengvumą. Iškelta ant cokolio struktūra išsikelia ant tolygaus paviršiaus, rodanti hierarchinį centro tašką šiose apylinkėse. Naujai pasodintas vynuogynas bei granato sodas sukuria vešlią oazę šalimais. Viduje yra kvadrato plano didelė patalpa su poliruotomis terazzo grindimis, taipogi atspindinčiomis struktūrą ir šviesą viduje. Ši medžiagų paletė kaip betonas ir atspindinčios grindys, stiklo fasadai, tarsi kuria neutralų spalvų foną iš vidaus pabrėžti gamtos ir kalnų grožį lauke. [8]

3. Pav

4. Pav

5. BUDISTINĖS SAKRALIOSIOS ARCHITEKTŪROS VIRSMAS

Tokie architektūriniai pokyčiai matomi ir budistinėje sakralioje architektūroje. Per pastaruosius du šimtus metų budistai buvo neįtikėtinų savo kultūros pokyčių liudininkai ir dažnai dalyvavo patys juos kuriant. Per visą istoriją religinės sistemos buvo glaudžiai susijusios su ekonomika, politika ir besikeičiančia visuomene. Šie santykiai XIX – XX amžiuje buvo labai paveikti praradus monarchijas, dėl spausdinimo technologijų, kapitalizmo, socializmo ir kitų nacionalinės valstybės šalininkų. Tokie virsmai turėjo didžiulį poveikį pačiam budizmui. Pokyčiai pasireiškė tiek budistų apgyvendintose šalyse, tiek už jos ribų per budistų tarptautines organizacijas ir budistų diasporas.

Budizmo šventyklos projektavimo tikslas palaipsniui išnyksta dėl konteksto ir laikmečio pokyčių. Anksčiau šventykla buvo šalies bendruomenių centras, ten žmonės paprastai buvo kultūriškai lavinami. Skirtingai nei šiais laikais, eiti į šventyklą yra neprivaloma, nes bendruomenės centras susikūrė komerciniuose rajonuose. Todėl šiuolaikiniai žmonės vargu ar supranta senosios tradicijos papročius ir budizmo esmę. Šiuo metu yra du pagrindiniai ketinimai pritraukti žmones ateiti. Pirmas, numatant naujas, šiuolaikiškas ceremonijas, bet galimai iškreipiant pačio tikrojo mokymo tikslą. Dauguma jų teikiamos komercinėse patalpose ar net prekybos centre, kuris pats iš savęs negali padėti žmonėms, nustoti priklausyti nuo materialios gerovės. Antra, architektūrinis šventyklos dizainas buvo kuriamas iš senųjų šventyklų architektūrinio stiliaus, kuris yra atsakas tik į vieną konkretų laikotarpį kaip ir prieš tai minėtoje katalikų bažnytinėje architektūroje. Tačiau, tokiu atveju pagrindinė budizmo idėja išlieka nepakitusi ir turėtų būti palaikoma per naują suprojektuotą formą, kuri sugeba reaguoti į šiuolaikinį gyvenimo būdą, motyvuodama žmones dalyvauti.

Yra trys veiksniai statant naują budizmo šventyklą. Pats pirmas ir pagrindinis šventyklos pastatymo tikslas yra susirinkti budistų vienuoliams ir atlikti privalomus budizmo ritualus, padėti žmonėms, juos mokyti, teikti medicininę pagalbą. Todėl budistų šventykla negali būti pastatyta be vienuolyno. Antra, budizmo tikslas - moralės, sąmonės ir išminties būdu atsikratyti kančios. Todėl šventykla taip pat turėtų padėti vienuoliams ir pasauliečiams mokėti gerbti gamtą, atsigręžti į save ir būti apšviestiems Tiesos. Paskutinis veiksnys yra paremtas šiuolaikinės visuomenės aspektais, kuriuos galima išvardyti kaip toliau einančius: pirmasis yra kultūros įsisavinimas, dėl kurio šiuolaikiniai žmonės beveik nesupranta senųjų apmokymų. Kitas yra ekonominio pagrindo gyvenimo būdas, dėl kurio šventykla tampa neprivaloma lankyti. Be to, būtent šių laikų požiūriu žmogus gali pats valdyti gamtą ir gyventi visiškai atskirai nuo jos.

Budizmas yra religija, gerbianti gamtą. Dauguma budistų praktikų siekia peržengti pasaulinius, materialius troškimus ir bando sukurti artimą draugystę su gamta. Ypač Budos laikais mokiniai dažnai gyveno labai paprastuose, grubiuose šiaudiniuose namuose ir sugebėjo išsiugdyti taiką ir džiaugsmingą protą. Nesvarbu, ar jie gyvena priemiesčio rajone, miške, prie kranto, urve, ar po medžiu, jie visada patogiai gyveno. Tačiau didėjant budistų mokinių skaičiui, karalius Bimbisara ir jo pasekėjas, vardu Sudatta, pasiūlė pastatyti vienuolyną, kuris leistų praktikuojantiems susirinkti į bendrą vietą ir organizuotai praktikuotis. Po to, kai Buda giliai apsvarstė ir tada nuoširdžiai sutiko su šia idėja, jis davė savo sutikimą mokiniams aukoti ir tada patiems statyti šiuos vienuolynus. Dėl to buvo pastatyta Jetavanos vienuolynas, Bambukų Giraitė ir Mrgaramatr-prasada paskaitų salė. Tai buvo budistų architektūros pradžia Indijoje prieš maždaug 3000 metų.

Budistų šventyklos dažnai yra kultūrinės veiklos centras. Žvelgiant iš šiuolaikinio žmogaus supratimo, šventyklas galima palyginti su muziejais, nes jose yra brangių ir įspūdingų meno kūrinių. Pati šventykla neretai būna meno kūrinys. Kaip ir meno muziejai, jie yra architektūros, skulptūros, tapybos ir kaligrafijos derinys. Šventyklos siūlo harmoningą aplinką ir dvasinę atmosferą, leidžiančią tapti romiam ir giedram. Tai yra vertingos vietos nelaimės ištiktiems žmonėms, kur galima padėti savo našta, nuraminti protą ir pasiekti ramybės jausmą.

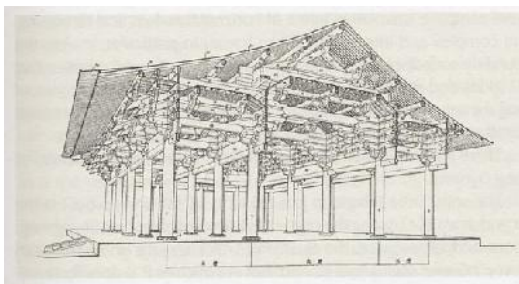
Kiekvieno regiono budizmo architektūra turi savo unikalų pobūdį dėl skirtingų kultūrinių ir aplinkos veiksnių. Arti Seilono architektūra yra panaši į Indijos architektūrą. Birma, Tailandas ir Kambodža taip pat turi panašų stilių - struktūros į savo konstrukciją įtraukia medienos naudojimą. „Java“ stupos panašios į Tibeto, kurios yra pagamintos iš akmens ir atspindi devynių sluoksnių Mandalą (simbolinė apskrita figūra, vaizduojanti visatą ir dieviškąją įvairių religijų kosmologiją: naudojama meditacijose ir ritualuose). Didieji Tibeto vienuolynai paprastai statomi ant kalvų ir savo stiliumi yra panašūs į Europos architektūrą, kurioje pastatai yra sujungti vienas su kitu ir sudaro tam tikrą gatvės išplanavimo jausmą. [9]

Budistų šventyklos Kinijoje paprastai statomos imperatoriaus rūmų stiliumi, priskiriant jas „rūmų architektūrai“. Šis išdėstymas yra sukurtas atsižvelgiant į simetriją, o pagrindiniai vartai ir pagrindinė salė yra centre, o kitos patalpos, įskaitant dangaus ir abato kvartalus, yra išdėstytos iš abiejų pusių. Vienoje pusėje dedamas apeiginis būgnas, kitoje - iškilmingas varpas. Už šios simetriškos konstrukcijų linijos būna svečių namai pasauliečiams ir salė, kurioje svečiai galės lankytis vienuolynų viešnagės metu.

Medžiagos, naudojamos statant šventyklas, yra medis ir plytelės, o stogo čerpės nudažytos tam tikra spalva. Kadangi mediena yra sunkiai išsaugoma medžiaga per ilgą laiką, Kinija turi labai mažai išlikusių rūmų stiliaus šventyklų. Fo Guango šventykla, pastatyta iš medžio Tango dinastijos laikais, vis dar stovi (5 Pav.). Pagrindinė Fo Guang šventyklos rūmų stiliaus salė vis dar yra gana nesugadinta išvaizda ir tvirtumu, ir tai leidžia mums suprasti šio laiko didybę. Puikus Tangų dinastijos menas, įskaitant skulptūras, paveikslus ir freskas, vis dar rodomas šioje išlikusioje šventykloje ir leidžia suprasti, kad ši era buvo Kinijos aukščiausias meninės raiškos taškas. Ši šventykla tapo nacionaliniu lobiu ir primena Kinijos aukso meno ir architektūros amžių.

5. Pav

6. Pav

Fo Guango šventykla ir kitos šventyklos, atkakliai laikui bėgant, nors jų nėra labai daug, atskleidžia struktūros, puošybos ir statybos metodų modifikacijas, kurios keičiasi ir vystosi per įvairias epochas. Jie taip pat yra tam tikro amžiaus ir vietovės vaizdinis,

materialinis palikimas, padedantis mums studijuoti regiono architektūros ir kultūros istoriją. Tačiau, kaip minėta pirmiau, nepaisant to, kad Kinija turi 5000 metų istoriją, išsaugota architektūra yra labai ribota. Ne vien dėl medienos, kuri yra labai jautri ugniai ir irimui, naudojimas neleidžia mums šiandien nuo ankstyvo amžiaus turėti daugiau išlikusių šventyklų (6 Pav.). Šventyklos buvo pakenktos ar net sunaikintos per įvairius karo ir agresijos atvejus. Nepriklausomai nuo statybose naudojamų medžiagų - medžio, akmens, molio ir kt. - dėl žmonių konkurencijos buvo beveik neįmanoma išgyventi daugybei šventyklų. Laimei, budistų urvų šventyklos buvo palyginti neapsaugotos nuo oro sunaikinimo, ir daugeliu atvejų jos taip pat išvengė žmonių niekinimo. Jie yra gerai išsilaikę ir leidžia liudyti tradicinę architektūrą ir senovės meną. Neretai šventyklos yra perstatomos pagal indenišką jų planą taip saugant jų struktūrą, nacionalinį paveldą.

Šiuolaikinės budistų šventyklos vis dar dažnai imituoja senovės architektūrą. Pavyzdžiui, pagrindinės Taivano šventyklos „Fo Guang Shan“ 1967 (7 Pav.), Jungtinės Valstijos „Hsi Lai“ 1986 (8 Pav.) šventykla ir Australijos „Nan Tien“ 1995 (9 Pav.) šventyklos yra sukurtos remiantis ankstyvojo amžiaus Kinijos architektūra. Daugelis budistų šventyklų šiandien ne tik gerbia ir saugo kinų kultūrą, bet ir pristatė bei skleidė kinų kultūrą visame pasaulyje.

Kinų šventyklų architektūrai nuo seno įtakos turėjo pasaulietinis pastatų dizainas, ypač imperatoriškųjų rūmų. Visoje „Nan Tien“ naudojamos konstrukcijos ir spalvos įamžina šią tradiciją. Grandioziniai stogai, matomi iš tolo, nurodo būseną: kuo didesnis pastatų aukštis ir nuolydis, tuo aukštesnis rangas. Taigi pagrindinė šventovė turi didžiausią ir įspūdingiausią stogą. Dinastinėje Kinijoje geltoną spalvą naudojo tik imperato-

rius. Taigi, terakotos geltonos stogo čerpės yra svarbūs simboliai (10 Pav.), kaip ir geltonos šventyklos sienos.

7. Pav

8. Pav

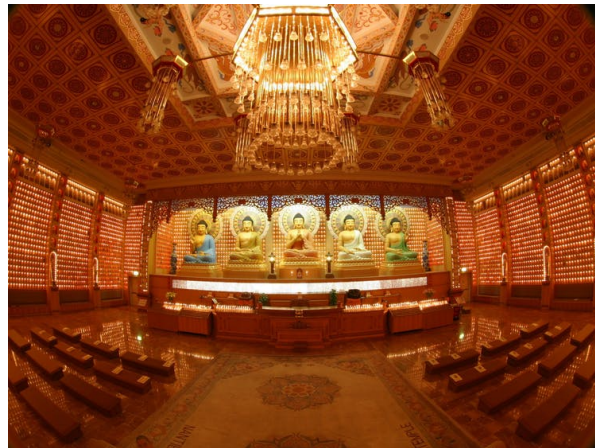
9. Pav

Mažos mitinės būtybės, išsidėsčiusios ant stogo klubų, yra tradicinės saugotojų nuo gaisro, realus pavojus tais laikais, kai visa konstrukcija būta pastatyta iš medžio. Nors didžioji Nan Tien stogo rėmo dalis yra pagaminta iš plieno, ji imituoja medienos konstrukciją su dažytomis galinėmis sijomis, besitęsiančiomis po karnizu.

Raudona yra dar viena palanki spalva, susijusi su imperatoriumi. Ji buvo naudojama imperijos kolonoms, sijoms ir sąrams uždengti, kaip tai daroma ir Nan Tien šventykloje,

10. Pav

11. Pav

Australija. Rūmų baliustrados paprastai buvo iškaltos iš balto marmuro. Kitas imperijos dizainą primenantis elementas yra iškilęs pakylės cokolis, naudojamas Budos ar Bodhisatvos statuloms (11 Pav.), esančioms kiekvienos šventovės gale. Kaip ir tradiciniame rūmų išdėstyme, ašinė geometrija, atspindinti nusistovėjusią hierarchiją, nukreipia Nano Tieno kiemo mažesnių pastatų planą, vedantį į reikšmingiausią. Kiemo išdėstymas taip pat reiškia sėdintį Budą, kurios galva yra Pagrindinė šventovė, aplinkiniai pastatai - kaip ginklai, o kiemas - kaip ratas. Be šventyklų, skirtų tam tikriems Budoms ar Bodhisatvoms, šventyklos junginiai paprastai apima meditacijos salę, sutros biblioteką ir vienuolynų gyvenamąją vietą. „Nan Tien“ apima šias ir kitas kasdienei veiklai reikalingas patalpas: muziejų, konferencijų salę su pažangiomis technologijomis konferencijoms ir sinchroniniam vertimui, auditoriją, kuri yra gerai įrengta dideliems susibūrimams, valgomojo salę, kurioje svečiams patiekiami vegetariški savitarnos pietūs ir „Pilgrim Lodge“ siūlo apgyvendinimą lankytojams, taip pat dalyviams, norintiems rekolekcijas ar šventes surengti Nan Tien. [10]

6. MODERNIOS ARCHITEKTŪROS BUDISTINIAI VIENUOLYNAI:

Tačiau, kaip gi šiuo atveju su modernia šventyklų architektūra. Vieni projektai stato visiškai naujas šiuolaikiškos architektūros šventyklas pagal dabartinius budistų reikalavimus, kuo paprastesnes, kuklesnes, tvaresnes. Kiti kaip jau minėjau stato pagal senąją architektūrą, taip atgaivindami senuosius papročius. Tačiau esama pavyzdžių, kai yra statoma šalia šventyklų nauji pastatai, bandanti pagyvinti lankomumą, padidinti esamų veiklų skaičių, sukurti meniškesnę atmosferą.

Vienas iš tokių pavyzdžių yra po OAC laimėjimo traptautiniame dizaino konkurse Famen šventyklos Zen meditacijos centras. Architektai jau pridavė centro pagrindinio plano šabloną (17 Pav.), schematinius pastatų brėžinius, kraštovaizdžio planą ir meditacinių patyrimų numatytasias erdves bei meno instaliacijų projektus pirmam projekto etapui - pavadinimu "Aštuonų Kelių Miškas". Vykdamas garsios 1800 metų senumo Famen budistų šventyklos (dar žinomos kaip Dharma vartų šventykla) naują architektūros planą už Xiano (Kinija), šis projektas yra viena didžiausių architektūros ir kraštovaizdžio konkursų aplink istorinę religinę šventyklą.

Pačioje senojoje šventykloje yra telikęs vienintelis pasaulyje Buddha Šakjamuni relikvinis piršto kaulas. Kaip imperatoriškoji šventykla galingoje buvusioje Kinijos Tangu dinastijoje senovės šilko kelio laikų kulminacijoje, ji šiandien laikoma šventa vieta tarp visų pasaulyje budistų piligrimų. Famen šventykla Meditacijos Centras projektas buvo pavestas OAC konkursui turintis totalų 1 250 000 m² plotą ir statomiems pastatams 300 000 m² grindų plotą.

Šis aukšto lygio projektas kviečia piligrimus iš Kinijos ir viso pasaulio patirti budizmo mokymus per projektuojamų pastatų Zen meditacinę atmosferą ir kuriamą naują kraštovaizdį. Jame numatytas „Aštuonių kartų miškas“, keturi muziejai ir sceninio meno teatras, rankraščių salės, kelios didelės meditacijos salės, budistų akademija, meno mokymo kompleksas, muzikos kompleksas, koncertų salė, 5 žvaigždučių boutique viešbutis „Zen“ tema ir sekantis 5 žvaigždučių viešbutis bei daugiau nei tūkstantis meditacijos namelių medituojantiems. (12 Pav.)

12. Pav

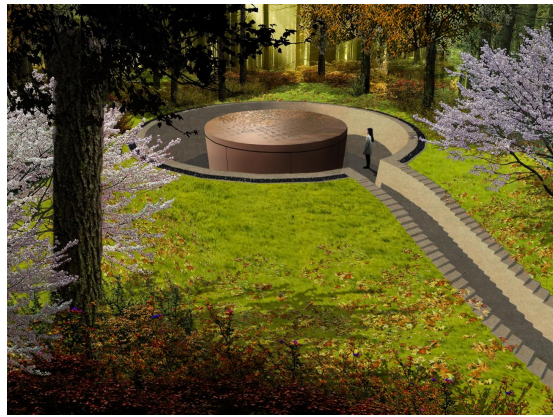
Pagrindinė projekto pastatų, aplinkos ir meditacinių meno kūrinių koncepcija viršija formalumą ir metaforą. Lauko erdvių ir pastatų dizainas atves budistų piligrimus ir lankytojus į meditacinio proto būseną jiems to nežinant ir įkvėps žmones su budistine dzeno filosofija, etika ir gyvenimo būdu per šešių pojūčių patirtį, o ne per formalų metodą(16 Pav.). Projekte yra, kad jame integruojami budistinė filosofija, Zen meditaci-

ja, viduramžių Zhou ir Tang Kinų dinastijos kultūros bei modernus gyvenimo būdas į vieną. Į jį įeina:

- 80 000 m² prailginimas ceremonijoms skirtos plazos “Namaste Dagoba”, pagoda kurioje saugomas Budos pirštas. Pagodose dažniausiai ir yra saugomos brangiausios relikvijos, raštai, meno darbai.
- 550 000m² Aštuonių Kelių Miškas- aplinka, kraštovaizdis, meno instaliacijos sukurtos meditacinėms patirtims.
- Budistų Kultūros Interaktyvus Muziejus su 1500 sėdimų vietų teatru meno pasirodymams.
- Zen Eco Muziejus ir Interaktyvus Energetikos Muziejus
- Rankraščių kopijavimo salė 700 m²
- Meditacijos salė, didžiausios yra net su 500 asmenų vietomis
- Zen Spa
- 13 Meditacijos ložių
- Teminiai restoranai
- Viešbučiai
- Meno Instaliacijos (15 Pav.

13. Pav

14. Pav

15. Pav

16. Pav

17. Pav

VAKARŲ IR RYTŲ KULTŪRŲ SUARTĖJIMAS:

Vakarų ir Rytų kultūrų abipusė pažintis bei sąvokos plečiasi ir intensyvėja, tai objektyvus šiuolaikinio pasaulio kaitos vyksmas. Šiuolaikinės techninės susisiektimo galimybės labai sutrumpina nuotolius ir laiką, tai leidžia plėtotis kultūriniais, moksliniais, sportiniams, turistiniams ryšiams net ir tarp labai vienas nuo kito nutolusių pasaulio regionų nekalbant jau apie daugybę su globalizacija susijusių sąveikų ir poveikių. Todėl ir kultūrų skirtumai šiek tiek mažėja ir lyginasi. Rytų šalyse aktyviai plėtojami gamtos mokslai ir technologijos, kurių didelė dalis buvo perimtos iš Vakarų. Studijuodamas Europos ir Amerikos universitetuose rytiečių jaunimas gali pažinti vakarietiškas socialinės ir politinės filosofijos, edukologijos, estetinės, etinės vertybes ir idėjas, jas parvežti ir taikyti savo šalyse. Be to, domėtis rytietiškomis kultūromis vakariečius skatina jų visuomenėse patiriamas nuovargis nuo gyvenimo, reglamentavimo ir dirbtinumo, racionalizmo, individualizmo ir susvetimėjimo. Jaučiama, kad rytietiška išmintis gali padėti gaivinti gyvenime natūralumą, spontaniškumą, bendruomeniškumą. Ne vienas Vakarų filosofas kultūrų suartėjimą laiko pasaulinės svarbos veiksmu, galinčiu pažadinti kultūrinį visos žmonijos atsinaujinimą, paspartinti dvasinę mūsų laikų civilizacijos integraciją. [4] Rūta Žiliukaitė, tyrusi religingumo turinius nustatė, kad 1999 metais 43 proc. Lietuvos gyventojų tikėjo reinkarnacija. Panašus tokių tikinčiųjų skaičius išlieka ir šiandien. Tai rodytų, kad nemažos dalies krikščionių tikėjimas, švelniai tariant, nėra “grynas”. Keičiasi ankstyvoji nuomonė, kad krikščionybė ir budizmą skiria bedugnė, todėl beveik neįmanomas abipusiai supratingas dialogas. Skirtumai, be abejonės, akivaizdūs, bet ne tokie gilūs, kad užgoštų panašumus. Krikščionybė (katalikybė) ir budizmas artimi

tuo, kad abu vertina išmintį, tylą, meditaciją, mistiką, atsiskyrėlišumą, ne turtą, celi-
batą ir sielos išganyką.

IŠVADOS:

Desakralizacija nedaug tepalieka vietos žmogaus tipui, koks susiformavo modernioje kultūroje - autonomiškam subjektui, laisvai besirenkančiai ir atsakingai asmenybei, nes vis mažiau belieka ką rinktis. Žinojimo ir humanizmo vardu demitologizuojamas pasaulis tapo ne humanizuotas, o tik hominizuotas, jame aukštesnių vertybių nesu-
vokiantis, "emancipuotas", nieko nesivaržantis individas neranda laimės dėl įtampų ir begalinio skubėjimo arba nyksta dėl vienatvės ir nuobodulio, agresyvumo ir narkotikų. Tačiau, sekuliarizuota mąstysena pradeda suvokti, kad jau nebėra ką toliau desakral-
izuoti, ir gręžiasi į save pačią, mezgasi kritinė paties sekuliarizmo refleksija. Drąsėja kritškumas ir atžvilgiu tų veiksmų, kurie lėmė sekuliarizmo slinktį. Pozityvinis, o tiksliau, scientistinis negebėjimas pripažinti tradicinių vertybių netenka tęstinumo ir komplikuo-
jasi, pradeda užleisti vietą pozityvumo kritikai. Moksliniai metodai kadaise padėjo atskleisti reliatyvumą to, kas atrodė tikra ir besąlygiška, o dabar pasirodo, kad ir dauge-
lis mokslo aksiomų ir teorijų yra sąlygiškos, neatsiejamos nuo jas sukūrusio kultūrinio konteksto, vertybinio akiračio. Suvokiama, kad protas, tikėdamas savo pažintinėmis galiomis ir neribotu pasaulio pažinimu, negali pats savęs racionaliai paaiškinti ir pa-
grįsti. Suabejojama net principiniu mokslinio ir mitinio požiūrių skirtingumu, o tai dar neseniai buvo laikoma nekvestionuojama tiesa. Įžvelgiamas artumas to, kas buvo

manoma esant nesuderinama - šiuolaikinės fizikos ir metafizinės filosofijos. Religijos neigimą ar protestą prieš ją keičia šitokių nuostatų beprasmiškumo suvokimas. Aiškėja paties sekuliarizmo išsisėmimas ir ribotumas, jis netesėjo daugelio pažadų, susietų su mokslo ir technikos pažanga, nenubrėžė naujo siekiamybių akiračio, galinčio esmingai papildyti tradicinės vertybės. Maža to, mokslas ir technika šiandien nebūtinai laikomi vien pažanga ir gerove nešančiomis jėgomis. Nors įgyvendinami technikos pasiekimai daliai žmonių teikia daugybę perspektyvių galimybių, tačiau ištisoms šalims ir tautoms kelia rūpestį dėl nuokojamos ir teršiamos gamtos. Tai rodo, kad šiuolaikinis mokslinis racionalumas neprideda išminties ir harmonijos, neugdo sąžinės ir atsakomybės, priešingai kelia sunkiai išsprendžiamas globalias problemas. Suvokiama, jog bene didžiausia sekuliarios visuomenės nesėkmė ir yra Dievo "išvaymas" iš kultūros ir žmogaus sąmonės. Tai vyko žmogaus proto išlaisvinimo labui, tačiau ištikrųjų nepadarė jo nei laisvesnio, nei protingesnio. Perdėm technologizuotos kultūros nepakankamumas, nevaisingumas žmogaus gyvenimo vertingumo požiūriu veda prie dvasinio atsinaujinimo poreikio. [4] Todėl ir šiuolaikinėje modernioje visuomenėje naujų šventyklų statyba išlieka aktuali. Vertinamas inovatoriškumas tiek statant naujos konstrukcijos pastatus, tiek bandymas pagyvinti jų lankomumą praplėčiant esamas veiklas, statant šalimais pastatus. Kai yra skoningai derinama subtili bei tvari architektūra, nepamirštanti pastato paskirties, jo dvasios ir sakralumo bei jį lankančių tikinčiųjų.

NAUDOTI ŠALTINIAI :

1. Rita Šerpytytė. *Religija ir Filosofija* Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos rekomenduota, 2003, 9 psl.
2. Donatas Glodenis. *Pamąstymai apie šių dienų religijos sociologiją*. Religija.lt, 2005 Rugsėjo 27, [Žiūrėta 2021-05-02], <https://religija.lt/en/node/529>
3. Vilija Andrulevičiūtė. *Ką religijai pranašauja statistika?*. LRT.lt, 2015 Rugsėjo 9, [Žiūrėta 2021-05-02] <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/88171/ka-religijai-pranasauja-statistika>
4. Bronislovas Kuzmickas. *Vertybės Kultūrų Kontekstuose*, Mykolo Romerio Universitetas, 2013, 66 psl.
5. Neringa Stasiūnaitė. *XX a. Pabaigoje – XXI A. Pradžioje Lietuvos Sakralinių Pastatų Architektūrinių ir Konstrukcinių Sprendinių Analizė*, Vilniaus Gedimino Technikos Universitetas, 2008, 62 psl.
6. Linas Krūgelis. *Bažnyčios Įvaizdis Šiuolaikinėje Lietuvos Sakralinėje Architektūroje*, Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2012
7. Marija Rupeikienė. *Sakralinių Pastatų Architektūros Kokybės Problematika: Projektai, Remontai, Rekonstrukcijos*. Architektūros kokybės kriterijai. Mosklo straipsnių rinkinys. VGTU Leidykla TECHNIKA, 2015
8. Matheus Pereira. Bosjes Chapel / Steyn Studio. 2016. [Žiūrėta 2021-05-02] <https://www.archdaily.com/867369/bosjes-chapel-steyn-studio>

9. Kwanchanok Weschasart. The Contemporary Buddhist Temple. 2012, [Žiūrėta 2021-05-02], Tailandas, <https://worldarchitecture.org/architecture-projects/nccn/the-contemporary-buddhist-temple-project-pages.html>

10. FO GUANG SHAN, *Entry Into the Profound: a first step to understanding Buddhism*, International Buddhist Association of Australia Incorporated, <https://www.nantien.org.au/en/buddhism/knowledge-buddhism/buddhism-architecture>

PAVEIKSLIUKŲ ŠALTINIAI:

- 1 PAV. - https://commons.wikimedia.org/wiki/File:St_fronleichnam_06.JPG
- 2 PAV. <https://arquitecturaviva.com/works/iglesia-del-corpus-aquisgran>
- 3 PAV. <https://www.archdaily.com/867369/bosjes-chapel-steyn-studio>
- 4 PAV. <https://www.archdaily.com/867369/bosjes-chapel-steyn-studio>
- 5 PAV - <http://www.ecns.cn/2013/04-18/59563.shtml>
- 6 PAV - <http://www.ecns.cn/2013/04-18/59563.shtml>
- 7 PAV - https://en.wikipedia.org/wiki/Fo_Guang_Shan_Buddha_Museum#/media/File:Fo_Guang_Shan_Buddha_Museum_%E4%BD%9B%E5%85%89%E5%B1%B1%E4%BD%9B%E9%99%80%E7%B4%80%E5%BF%B5%E9%A4%A8_.jpg
- 8 PAV - https://www.tripadvisor.com/LocationPhotoDirectLink-g32468-d4913474-i264791203-Hsi_Lai_Temple-Hacienda_Hights_California.html
- 9 PAV - <https://www.pinterest.co.uk/pin/420875527650200909/>
- 10 PAV - <https://www.visitnsw.com/destinations/south-coast/wollongong-and-surrounds/wollongong/attractions/nan-tien-temple>
- 11 PAV - <https://www.visitnsw.com/destinations/south-coast/wollongong-and-surrounds/wollongong/attractions/nan-tien-temple>
- 12 PAV - https://www.archdaily.com/364645/famen-temple-zen-meditation-center-winning-proposal-oac?ad_source=search&ad_medium=search_result_all
- 13 PAV - https://www.archdaily.com/364645/famen-temple-zen-meditation-center-winning-proposal-oac?ad_source=search&ad_medium=search_result_all
- 14 PAV - https://www.archdaily.com/364645/famen-temple-zen-meditation-center-winning-proposal-oac?ad_source=search&ad_medium=search_result_all
- 15 PAV - https://www.archdaily.com/364645/famen-temple-zen-meditation-center-winning-proposal-oac?ad_source=search&ad_medium=search_result_all

16 PAV - [https://www.archdaily.com/364645/famen-temple-zen-meditation-center-winning-proposal-oac?](https://www.archdaily.com/364645/famen-temple-zen-meditation-center-winning-proposal-oac?ad_source=search&ad_medium=search_result_all)
ad_source=search&ad_medium=search_result_all

17 PAV - [https://www.archdaily.com/364645/famen-temple-zen-meditation-center-winning-proposal-oac?](https://www.archdaily.com/364645/famen-temple-zen-meditation-center-winning-proposal-oac?ad_source=search&ad_medium=search_result_all)
ad_source=search&ad_medium=search_result_all